

“Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili” çərçivəsində hazırlanmış Məmməd Araz poeziyasında Azərbaycan təbiətinin tərənnümü

“Bu torpağı mənəm asdı”

Xalqımızın dünya mədəniyyətinə bəxş etdiyi görkəmli şəxsiyyətlərdən biri, böyük poetik ilhama malik olan şair, tərcüməçi, publisist Məmməd Araz Azərbaycanda vətəndaşlıq poeziyasının əsasını qoyub. Vətən mövzusu, Azərbaycan təbiətinin gözəllikləri, torpağa vurğunluq şairin bədii yaradıcılığının əsasını təşkil edir.

Məmməd Araz mətbuat (“İnqilab və mədəniyyət”, may, 1952) səhifələrində “Yanın, işıqlarım” adlı şeir nümunəsi ilə tanınmışdır. Poetik üslubda yazılan bu şeir Məmməd İbrahimov imzası ilə çap olunur. Ədəbi yaradıcılığa Azərbaycan Dövlət Neşriyyatında bədii ədəbiyyat redaksiyasının müdiri, 1967-ci ildən “Ulduz” jurnalında məsul katib, “Ədəbiyyat və İncəsənət” qəzetində baş redaktorun müavini kimi başlayan Məmməd Araz 1971-1981-ci illərdə Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının poeziya bölməsinə rəhbərlik edir. 1974-cü ildən “Azərbaycan təbiəti” jurnalının baş redaktoru vəzifəsinə irəli çəkilən şair və ömrünün sonunadək həmin dərgiyə rəhbərlik edir. Vətəninə olan sevgisini hər misrasında öz edən Məmməd Araz yaradıcılığı boyu bu ənənəyə sadiq qalır. Tənqidçi-ədəbiyyatşünas, professor Yaşar Qarayevini dediyi kimi: “Lap uşaqlıqdan məhrini və meylini nəbatat elminə saldı, qələmi də bir pöhrə kimi çəməndən, çöldən, meşədən göyərtdi, ədəbiyyat yox, coğrafiya fakültəsinə daxil oldu. “Azərbaycan” yox, “Azərbaycan təbiəti” dərgisinə redaktor oldu! Poeziyada yeni təbii iqlimin - çağdaş ekoloji təfəkkürün ilk təməl daşlarını qoyanlardan biri Məmməd Araz oldu”.

Məmməd Arazın əsərlərində xalqın istək və arzuları, adət və ənənəsi ən gözəl təbiət təsvirləri ilə, azadlıq uğrunda mübarizəsi, dünyagörüşü, yenilməzliyi isə həqiqi sənət dilində əks etdirilmişdir. Azərbaycan təbiətinin gözəlliklərini ədəbiyyatımıza gətirən Məmməd Araz bunu şair dostuna da tövsiyyə edir. Şair dostuna dərəni keçib düzdə dayanmağı, ceyran keçən izdə dayanmağı, düşüb bulağın üstündə dayanmağı, çoban tütyündəki sədaqəti “Şeirə gətir”məyi məsləhət bilir. Sanki bununla oxucusunun əlindən tutub hər misrasında ana yurdu qarış-qarış gözdürür. Murov dağını aşıb Muğana keçən şair pambıq dərən bir gözəlin üzündəki özəməti, həqiqəti “Şeirə gətir”məklə yanaşı təbiəti də nəzmə çəkir:

Gur çağları səsine qat,
Nə şöhrət göz, nə də ki, ad.
Gəl zəhmət çək, zəhmətdəki
Şan-şöhrəti şeirə gətir!
Təbiətin öz şeiri var,
Təbiəti şeirə gətir.

Torpaqdan gic alan Məmməd Araz poeziyasında vətənə, torpağa qayğı və ehtiram, doğma Azərbaycan təbiətinin

...Öz əsərləri ilə yüksək bədii sənətkarlıq və əsl vətəndaşlıq qeyrəti aşılayan, doğma Vətəni sonsuz məhəbbətlə sevnən, qüdrətli qələmi ilə xalqımıza sədaqətlə xidmət edən Məmməd Arazın poeziyasını Azərbaycan torpağından, tariximizdən, el-obadan ayrı təsəvvür etmək çətinidir.

Heydər Əliyev 16 aprel, 1995-ci il

qorunması oxucuda əxlaqi hisslər aşılayır, mədəniyyətimizi zənginləşdirir. Bədii təsvir vasitələri, təkrir və poetik təkrarlar onun şeirlərində bir aydınlıq, əlvanlıq, səlislilik, sadəlik və oynaqlıq yaradır. Şeirin ahəngdarlığı, həlimliyi, həzniliyi onun tez yadda qalmasına, özberlənməsinə imkan yaradır:

Baharın göz qələmləri gəlməmiş,
Bülbül çəğirir gül səhər-səhər.
Vətənin eşiyə dil açıb yenə
Könüllümün sazında tel səhər-səhər.
Əsrlər boyu əmanət kimi yaddaşlarda yaşadılan, nəsillərdən-nəsillərə müdrik hikmətləri keçən Məmməd Füzuli yaradıcılığının ürəklərə, özünə torpağa, səsinin isə küləklərə verildiyini Məmməd Arazın “Səbə yeli” şeirində fəlsəfi-məntiqi qənaətini görürük. Bütün dövrlərdə Füzulinin söz xəzinəsinin ilham və əvəzsiz həyat məktəbi olduğunu, “Səbə yeli”ni Füzuli nəfəsinə bənzədirək deyir:

Qəlbimdə bir nəgmə dil açdı yenə,
Ay ellər, bir sevda nəgməsidir o.
Açın qapıları səbə yelinə,
Açın, Füzulinin nəfəsidir o ...

Azərbaycan ədəbi-ictimai fikir tarixində xüsusi mövqeyi olan Məmməd Arazın yaradıcılığı ilə yaxından tanış olarkən ana təbiətimiz rəngarəng rəsm tablosu kimi gözümüzün önündə canlanır. Vətən nəgmələri ilə xalqımızın tarixini yazan sənətkarın yaradıcılığı oxucu üçün ucu-bucağı görünməyən ummandır. Onun dərən qatlarına ehtiram, oradan bənzərsiz incilər üzə çıxarmaq isə bizim borcumuzdur:

Vətən nəgmələri olmasa bir an,
Könüldə gül açıb yaz ola bilməz.
Nəgməsi olmayan, şeiri olmayan,
Bir xalqın tarixi yazıla bilməz!

Məmməd Araz yaradıcılığının əsas mövzusu, baş leytmotivi Azərbaycandır. Külliyyatının bütün gücü, səhri şeirlərinin mayasında olan ana dilinin xəlqiliyindən irəli gəlir. Vətənimizin özəmətli dağları, loğman yaylaqları kimi, saz-söz sənətkarları da vüqarlıdır. Tənqidçi, filologiya elmləri doktoru Vaqif Yusifli yazır: “Vətən haqqında poeziya yaranandan yüzrlər, minlərlə şeirlər yazılıb və nə qədər ki, Vətən hissi, Vətən sevgisi, poeziyanın ürəyi olan bu mövzu da yaşayacaq. M.Arazın da Vətən haqqında onlarla şeiri var, lakin bu şeirlərsiz də şairin bütün şeirlərinin demək olar əvəli də, axırı da Vətəndir. Vətən adı çəkdiyi şeirlərdə də belədir, çəkmədiyinin də...”

Azərbaycan təbiətini şeirə gətirən Məmməd Araz bu təbiətin hər dağında, daşında, qayasında, hər fəslində daim yaşayacaq. “Əslində şairin Vətəni dünya, Əslində şairin söz məni dünya” deyən şairin yaradıcılığı bir dünyadır. Kiçik bir qayanın sinosindən qopub Vətən torpağının səhinə, dünyanın mehinə dönən, xalqımızın mənə dolu

sözlərindən çəlgəng bağlayan şair “Məndən ötdü qardaşıma dəydi”, “Vətən mənə oğul desə”, “Vətən mükafatı”, “Vətən torpağı”, “Azərbaycanım mənim”, “Azərbaycan-dünyam mənim”, “Araz yadıma düşüb”, “Yenə Arazı gördüm”, “Araz üstə çınar gördüm”, “Arazın işıqları”, “Araz dili” və digər şeirləri ilə sözün həqiqi mənasında “Vətən qayaları, vətən daşları” silsiləsini yaratmışdır. Şair böyüklüyü, ululuğu, mərdliyi, igidliyi, yurda məhəbbəti yaradıcılığında qoruyub və miras kimi gələcəyimizə vermişdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycan poeziyasının əsas simalarından biri olan xalq şairi Məmməd Araz yaradıcılığına və onun parlaq şəxsiyyətinə daim yüksək qiymət vermiş, şairi bir sıra fəxri adlar, mükafatlarla təltif etmişdir. Məmməd Araz Müstəqil Azərbaycanın ən yüksək dövlət mükafatı hesab olunan “İstiqlal” ordeni almaq şərəfinə nail olan ilk üç şairdən (Xəlil Rza Ulutürk, Məmməd Araz, Bəxtiyar Vahabzadə) biridir.

Şairin Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafındakı xidmətlərinə böyük dəyər verən Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev sənətkarın xatirəsinə abidələşdirmək məqsədilə Bakının ən gözəl küçələrindən birinə onun adını verən sərəncam imzalamışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev ətraf mühitin sağlamlaşdırılması və qorunması, yaşıllıqların bərpası haqqında sərəncam verərək 2024-cü ili “Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili” elan etmişdir. Yaradıcılığında görüldüyü kimi, Məmməd Araz ictimai həyatın hər bir sahəsinə nəzər salmış, öz münasibətini bildirmiş, vətən sevgisini və torpağın müqəddəsliyini yüksək poetik dillə tərənnüm etmişdir.

2024

Naibə MƏMMƏDLİ,
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji
Universitetinin nəzdində
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji
Kollecinin “Azərbaycan dili və
ədəbiyyatı” müəllimi